

УДК 336.226.322

Ланова М.І.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ СПРАВЛЯННЯ ПДВ

Проведено дослідження механізму дотацій виробників молока та м'яса переробними підприємствами за рахунок коштів ПДВ, а також встановлено ефективність впливу на агропромисловий комплекс від його застосування.

Ключові слова: ПДВ, підтримка сільськогосподарських товаровиробників, державна фінансова підтримка, пряма та непряма бюджетна підтримка, спеціальні режими, дотації сільськогосподарським товаровиробникам.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарського виробництва створює передумови для розвитку багатьох галузей економіки. Сільське господарство виступає базою для розвитку усіх інших галузей економіки. При цьому йому притаманна певна специфіка процесу виробництва, що накладає свій відбиток на фінансові відносини в аграрному секторі. З огляду на це, успішне функціонування сільськогосподарських товаровиробників потребує державної підтримки та застосування виваженого механізму оподаткування. Нині податок на додану вартість у сільському господарстві використовуються у якості особливого інструмента державної фінансової підтримки, специфічного засобу формування фінансових ресурсів в умовах відсутності більш дієвих важелів підтримки (зокрема, наприклад, прямого бюджетного фінансування).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За останній роки окремі питання щодо функціонування податку на додану вартість у сільському господарстві висвітлені в працях багатьох авторів М.Я.Дем'яненка, Д.І.Деми, Н.М.Ущипівської, С.О.Осадчого, В.П.Синчака, Л.Д.Тулуша та інших дослідників.

Проте зміни на законодавчому рівні, які вносять відповідні корективи до механізму діючих спецрежимів справляння ПДВ загалом та механізму дотацій сільськогосподарських товаровиробників за рахунок коштів ПДВ переробних підприємств зокрема, вимагають посилення наукових досліджень в цій частині та відповідно їх наукової оцінки.

Мета статті. Метою статті є дослідження механізму дотацій сільськогосподарських товаровиробників за поставлені ними молоко та м'ясо в живій вазі переробним підприємствам за рахунок коштів ПДВ та результат від його впровадження.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення виконання завдання підвищення рівня виробництва молока та м'яса в Україні потребує реалізації виваженої політики державної фінансової підтримки.

Така підтримка здійснюється в Україні як через реалізацію цільових бюджетних програм підтримки (пряма форма), так і за рахунок застосування

спеціальних режимів оподаткування, зокрема справляння ПДВ (непряма форма).

Невід'ємною складовою останньої ось вже друге десятиріччя є механізм виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за рахунок податкових зобов'язань з податку на додану вартість м'ясо- та молокопереробних підприємств [1, с. 57].

З прийняттям Верховною Радою України 22 грудня 2011 року Закону №4268 „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників” [2] внесено зміни до механізму виплати компенсації сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі переробним підприємствам за рахунок акумуляції податку на додану вартість.

До набрання чинності Закону №4268 переробні підприємства сплачували ПДВ до спеціального фонду державного бюджету, звідки відповідні кошти у рамках бюджетної програми «Державна підтримка галузі тваринництва» [3] спрямовувалися на виплату дотацій виробникам молока та м'яса. Взагалі, узагальнюючи законодавство України щодо підтримки розвитку сільськогосподарських товаровиробників, можна виокремити таке застосування спеціальних режимів справляння ПДВ:

- режим виплати дотацій переробними підприємствами за здане молоко та м'ясо в живій вазі (1998-2010 роки);

- дотування через спеціальний фонд Державного бюджету за рахунок сум ПДВ переробних підприємств (2011 рік);

- режим компенсації за рахунок сум ПДВ переробних підприємств (за продані молоко і м'ясо в живій вазі) (2012-2014 роки).

Тобто з прийняттям Закону №4268 відбулося часткове повернення до системи виплати дотацій (компенсацій) сільськогосподарським виробникам молока та м'яса. Часткове тому, що раніше вся сума ПДВ, а не лише її частина, як зараз, безпосередньо перераховувалася переробними підприємствами сільськогосподарським товаровиробникам молока та м'яса через спеціальні рахунки.

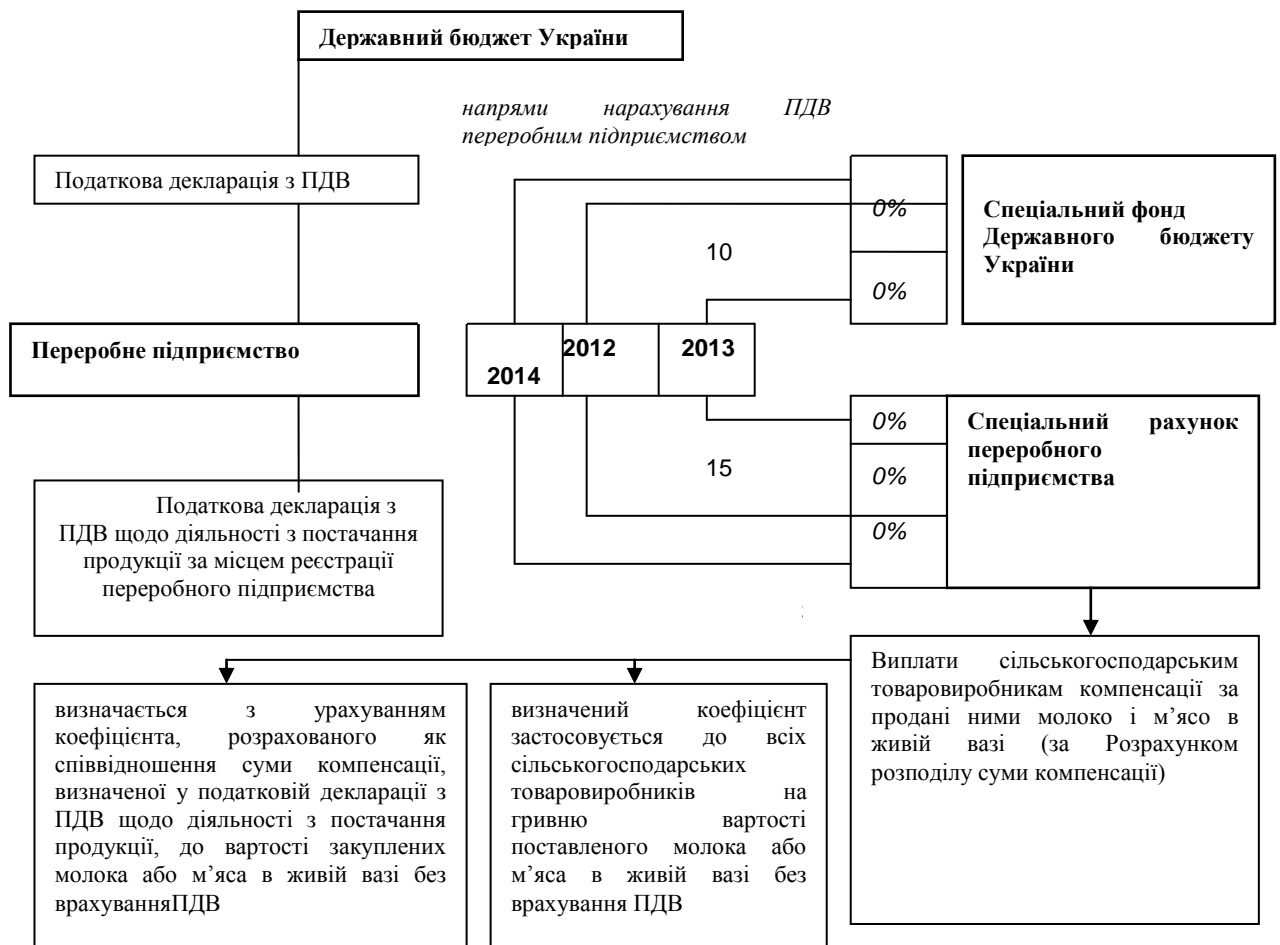
Отже, починаючи з 1 січня 2012 року до 1 січня 2015 року переробне підприємство суму податку на додану вартість, нараховану ним при здійсненні операцій з постачання власної виробленої продукції (молока, молочної сировини, молочних продуктів, м'яса, м'ясопродуктів, іншої продукції переробки тварин – шкур, субпродуктів, м'ясо-кісткового борошна), виготовленої із поставлених молока або м'яса в живій вазі сільськогосподарськими товаровиробниками, визначеними розділом V Податкового Кодексу [4], і фізичними особами, які самостійно вирощують, розводять, відгодовують продукцію тваринництва, визначену розділом V Кодексу, сплачує до спеціального фонду Державного бюджету України та на спеціальний рахунок, відкритий ним в органі державної казначейської служби, у відповідних розмірах, визначених підпунктом 6 пункту 1 підрозділу 2 розділу XX Податкового Кодексу [4].

Отже, особливості нарахування ПДВ переробними підприємствами проводяться по трьох напрямках (рис. 1):

- до Держбюджету (з операцій постачання товарів/послуг, відмінних від постачання продукції, виробленої з молока і м'яса в живій вазі, поставлених сільськогосподарськими товаровиробниками);

- до спеціального фонду Держбюджету (30% - у 2012 р., 40% - у 2013 р., 50% - у 2014 р. з за операціями з постачання продукції, виробленої з молока і м'яса в живій вазі, поставлених сільськогосподарськими товаровиробниками);

- на спеціальний рахунок для виплати компенсації сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі (70% - у 2012 р., 60% - у 2013 р., 50 % - у 2014 р. за операціями з постачання продукції, виробленої з молока і м'яса в живій вазі, поставлених сільськогосподарськими товаровиробниками).

1 – за операціями з постачання продукції, виробленої з молока і м'яса в живій вазі поставлених сільгосптоваровиробниками;

2 – по операціях постачання товарів/послуг, відмінних від постачання продукції, виробленої із молока і м'яса в живій вазі поставлених сільгосптоваровиробниками;

3 – порядок розподілу сум компенсації між сільгосптоваровиробниками.

Рис. 1. Механізм нарахування та розподілу сум ПДВ переробними підприємствами

Джерело: складено автором на основі [2, 4]

При цьому переробне підприємство суму ПДВ, перераховану на спеціальний рахунок, повинно використовувати винятково для виплати сільськогосподарським товаровиробникам компенсації за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі.

Сума компенсації розподіляється між сільськогосподарськими товаровиробниками за поставлене ними молоко або м'ясо в живій вазі переробним підприємством щомісяця згідно з Розрахунком розподілу суми компенсації з урахуванням наступного.

Компенсація для кожного сільськогосподарського товаровиробника визначається з урахуванням коефіцієнта, розрахованого як співвідношення суми компенсації, визначеної у податковій декларації з податку на додану вартість щодо діяльності з постачання продукції, до вартості закуплених молока або м'яса в живій вазі без врахування податку на додану вартість;

Визначений коефіцієнт застосовується до всіх сільськогосподарських товаровиробників на гривню вартості поставленого молока або м'яса в живій вазі без врахування податку на додану вартість.

Виходячи з останніх законодавчих документів можна відзначити, що галузь тваринництва залишається пріоритетним напрямком державної підтримки сільського господарства та агропромислового комплексу взагалі.

Разом з тим встановлено, що підтримка розвитку м'ясомолочної галузі за рахунок механізму виплати дотацій з ПДВ переробними підприємствами поряд з очевидними перевагами мала й низку недоліків. З огляду на отримані висновки до числа останніх віднесено: нерівномірність розподілу сум підтримки, залежність розміру дотацій від господарської діяльності переробного підприємства, зловживання з розмірами дотацій для окремих категорій постачальників, використання державних ресурсів без належної програми, що суттєво знижує ефективність такої форми підтримки.

За підсумками 2012 року вперше за досить тривалий період вітчизняне молочне скотарство демонструє позитивні зрушення. За підсумками 2012 року обсяги виробництва молока в усіх категоріях господарств досягли 8,9 млн. т, що на 229 тис. т, або 2,6% перевищує результати минулого року. При цьому в господарствах населення виробництво молока у визначений період перебувало на сталому рівні, а сільськогосподарські підприємства збільшили його на 13,4%. Позитивні тенденції у виробництві молока спостерігалися в усіх регіонах України, окрім Автономної Республіки Крим, Кіровоградської, Львівської та Хмельницької областей. До лідерів галузі за темпами нарощування молочного виробництва належать Харківська, Тернопільська та Київська області.

Збільшення виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах супроводжувалося стабілізацією та незначним зростанням поголів'я корів. На 1 січня 2013 року дійне стадо в агроформуваннях України становило 584 тис. голів, що на 1,4 тис. перевищило показник попереднього року. Зовсім інша ситуація склалася у господарствах населення. Протягом 2012 року корів в індивідуальному секторі поменшало на 16 тис. голів. Таким чином, у домогосподарствах утримується 78% загального поголів'я корів та

виробляється така ж частка молока. Тому вплив індивідуального сектора на молочну галузь залишається вагомим.

2012 рік відзначається збільшенням надходження молочної сировини на переробку. Станом на 1 жовтня 2012 року переробні підприємства України закупили 3,7 млн. т молока, що майже на 4% перевищує відповідний показник минулого року. Частка господарств населення у забезпеченні молочною сировиною переробних підприємств становить 43,8% проти 48,8% роком раніше. На це вплинув рівень товарності молочного виробництва. Домогосподарства продають у середньому 23% молока, тоді як агроформування – понад 89%. Враховуючи існуючу динаміку розвитку галузі обсяги виробництва молока в 2012 році перевищать минулорічні. Це сприятиме зміцненню позицій України в світі.

Поступового нарощування обсягів виробництва молока вдалося досягти за рахунок виваженої державної політики в молочному скотарстві, зокрема підтримки домогосподарств населення. Одним із дієвих засобів підтримки галузі стала державна бюджетна дотація за утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби. Це сприяло нарощенню поголів'я дійного стада. До того ж, програма покликана стимулювати одноосібників до розширеного ведення власних господарств [3].

Учасниками програми стали домогосподарства населення, які утримують телят віком від 3 до 15 місяців. Бюджетна дотація сплачується у розмірі 1000 грн., окремими частками залежно від віку молодняку худоби. На момент першого подання документів спеціальна бюджетна дотація нараховується за молодняк худоби віком від 3 до 6 місяців у розмірі 250 грн/гол., 6-9 місяців – 500 грн., 9-12 – 750 грн., 12-15 місяців – 1000 грн/гол. У подальшому бюджетна дотація за молодняк худоби виплачується у розмірі 250 грн. через кожні три місяці його утримання по досягненні 15-місячного віку.

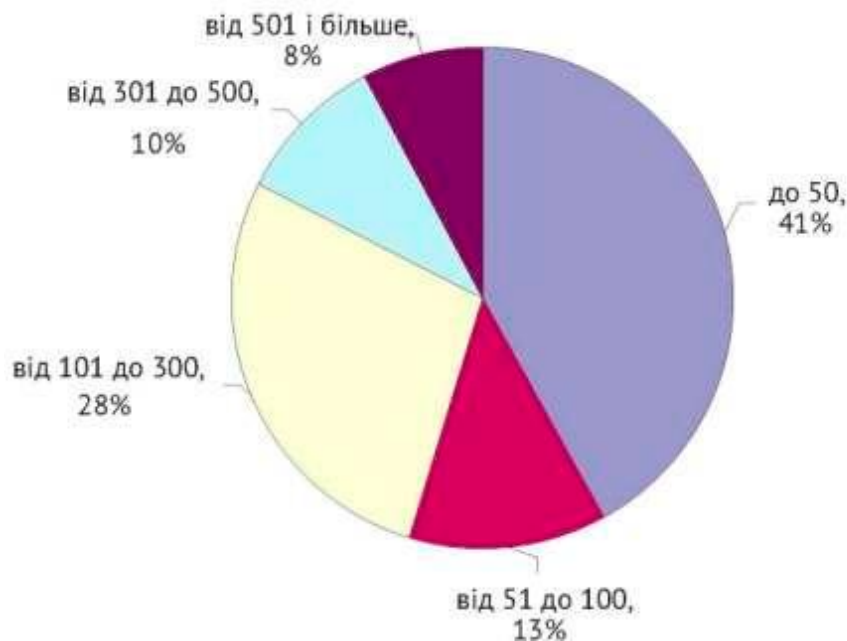

Рис. 2. Динаміка виробництва молока в Україні

Джерело: Державна служба статистики України, 2012 рік

Виплати дотацій на збереження та утримання молодняка ВРХ є не лише заходом до збільшення чисельності дійних корів в одноосібників, а й стимулом до започаткування власної справи на основі свого господарства. Нарощення обсягів виробництва молока стимулюватиме до пошуку нових шляхів реалізації, зокрема кооперації, дозволить сільському населенню отримувати достойний прибуток та одночасно розвивати молочну галузь держави. За 9 місяців 2012 року в програмі взяло участь близько 231 тис. селян, яким за поданими документами нараховано дотацію у розмірі 183,6 млн. грн. та збережено понад 351 тис. голів молодняка худоби. До кращих регіонів за результатами програми належать Вінницька область, де збережено понад 35,2 тис. голів молодняка у 23,2 тис. селянських родин, Івано-Франківська - відповідно 23,8 тис. гол. у 18,4 тис. селян, Волинська - 23,7 тис. гол. у 18,8 тис. селян.

Одним із факторів стабільного розвитку галузі молочного скотарства є сприятлива цінова ситуація. Тому Кабмін затвердив мінімально допустимий рівень цін на молоко на 2012 рік. Відповідну постанову № 807 прийнято на засіданні уряду 22 серпня 2012 року. Таким чином, мінімально допустимий рівень цін на молоко незбиране другого ґатунку становить 2200 грн./т (без урахування ПДВ).

За інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України станом на кінець 2012 року середньозважена закупівельна ціна на молоко, вироблене в сільськогосподарських підприємствах, становила 3,1 тис. грн/т. Відбулося здешевлення молока на 15% до відповідного періоду минулого року. Ціна молока I сорту найнижча в Запорізькій області, та становить 2,7 тис. грн./т, а найдорожче – в Черкаській – 3,5 тис. грн/т. Середня ціна на молоко II сорту в Україні дорівнює 2,6 тис. грн/т. Вона коливається від 2,3 тис. грн./т у Полтавській області до 2,8 тис. грн./т у Вінницькій.

Молоко від населення у середньому купують по 2,3 тис. грн/т. У переважній більшості областей ціна для населення знаходиться на мінімальному рівні, визначеному в урядовій постанові. Проте у ряді регіонів молоко купують дорожче. Найвища середня ціна молока, виробленого в населення, а саме 2,5 тис. грн./т зафіксована в Херсонській області.

За 2012 рік середні ціни реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами становили 2,6 тис. грн./т, що на 9% менше минулого року. Якщо за підсумками 2011 року сільськогосподарські підприємства отримали 952 млн. грн. прибутку з рівнем рентабельності 18,4%, то за результатами 2012 року ці показники на нижчому рівні.

Незважаючи на стабілізацію виробництва молока його обсягів не достатньо для забезпечення потреб внутрішнього ринку та формування експортного фонду. Враховуючи, що виробництво молока в 2012 році склало 11,1 млн.т, то імпорт продукції склав 257 тис.т, відповідно загальний ресурс молока та молочної продукції оцінювався на рівні 11,3 млн.т. Проте фонд споживання становив 9,4 млн. т, на що вплинули експорт 964 тис.т продукції, витрати на потреби тваринництва - понад 1 млн.т. Таким чином, розрахункове споживання

молока та молочної продукції на 1 особу за рік становило 205 кг, що майже на рівні торішнього.

Дотримуючись рекомендацій Міністерства охорони здоров'я з річних норм споживання молока однією особою на рівні 380 кг, загальний його фонд споживання в Україні мав би становити щонайменше 19 млн. т. Тож в Україні ще неповністю використані резерви наповнення внутрішнього ринку молоком та молочною продукцією.

Стратегією розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [5] передбачається доведення виробництва молока у 2015 році до 15,4 млн.т, 2020 – 19,4 млн. Таким чином, споживання молока та молочної продукції на одну особу за рік підвищиться у 2020 році до 350 кг. Збільшення обсягів виробництва продукції досягатиметься за рахунок збалансованого розвитку всіх форм господарювання в молочному скотарстві. Якщо в 2012 році частка сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві продукції становила 20%, то у 2020 році – підвищиться до 30%.

Розглянувши показники дії програми «Державна підтримка галузі тваринництва» [3] у Кіровоградській області відповідні заявки та пакет документів подали більше 13,5 тисяч селян на загальну суму більше 10,7 мільйонів гривень за утримання та збереження 22,4 тисяч голів молодняку великої рогатої худоби, що свідчить про ефективність програми та надає впевненості у тому, що поголів'я великої рогатої худоби буде неодмінно зростати.

Фактично у 2012 році фізичним особам було сплачено кошти у сумі більше 6,5 млн. грн. Позитивні наслідки програми в області та довіра селян до влади підтверджують подані у першому кварталі 2013 року документи від майже 4 тисяч фізичних осіб за утримання 6,3 тис. голів молодняку на суму 2,5 млн. грн.

Окрім цього, у 2013 році розпочато фінансування бюджетної дотації фізичним особам, членам виробничих або обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, а також фермерським господарствам за вирощені та продані на забій і переробку суб'єктам господарювання, які мають власні (орендовані) потужності для забою тварин, молодняк великої рогатої худоби та свині (крім свиноматок і кнурів) за умови його вирощування ними в їх господарствах не менш як три місяці до моменту продажу на забій.

За даним напрямком фінансування фізичним особам та фермерським господарствам нараховано майже 400 тис. грн., у тому числі: за зданий молодняк великої рогатої худоби – 12,9 тис. грн., свині – 371,1 тис. грн.

Виплата дотацій вигідна не тільки господарям, які отримують фінансову підтримку та прибуток, а також державі, оскільки упорядковується облік поголів'я ВРХ, збільшується його поголів'я, й відповідно кількість молока та м'яса, що надходить на ринок.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що необхідність стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні обумовила застосування специфічного механізму функціонування ПДВ, а саме використання спеціальних режимів справляння даного податку, направлених на поліпшення фінансового забезпечення товаровиробників галузі. Невід'ємною

складовою останньої ось вже друге десятиріччя є механізм виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за рахунок податкових зобов'язань з податку на додану вартість м'ясо- та молокопереробних підприємств. Дослідження встановлено, що тимчасова його трансформація протягом 2011 р. на пряму бюджетну підтримку, позбавила галузь єдиної ефективно працюючої системи підтримки та скасувала найбільш дієві заходи державного сприяння розвитку аграрному сектору економіки. Водночас, повернення до попереднього механізму починаючи з 01.01.2012 р. виплати безпосередньо виробникам компенсації за продані ними молоко та м'ясо в живій вазі на переробку за рахунок акумуляції ПДВ від його продажу переробними підприємствами передбачає відновлення ефективного та дієвого механізму підтримки виробників молока та м'яса.

Список використаних джерел:

1. Тулуш Л.Д. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: стан та перспективи розвитку/ Л.Д.Тулуш, В.І.Проніна, Н.В.Сеперович - Львів: НВФ «Українські технології», 2009. - 296 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників» від 22.12.2011 р. №4268-VI. - // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4268-17>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання нарахування податку на додану вартість, що сплачується до державного бюджету переробними підприємствами за реалізовані ними молоко, молочну сировину та молочні продукти, м'ясо і м'ясопродукти, іншу продукцію переробки тварин, закуплених у живій вазі, а також виплати і використання коштів, що надійшли від його сплати» від 02.03.2011 р. // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України – Режим доступу до закону: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/246-2011-п>
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755- // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України – Режим доступу до закону: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року від 17.10.2013 № 806-р. // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-р>

Подано до редакції 3 грудня 2013 року

Ланова М.І.

Государственная поддержка перерабатывающих предприятий АПК через механизм взимания НДС.

Осуществлено исследование механизма дотаций производителей молока и мяса перерабатывающими предприятиями за счет средств ПДВ, а также

установлено ефективність впливу на агропромисловий комплекс від його застосування.

Ключевые слова: *НДС, поддержка сельскохозяйственных товаропроизводителей, государственная финансовая поддержка, прямая и непрямая бюджетная поддержка, специальные режимы, дотации сельскохозяйственным товаропроизводителям.*

Lanova M.I.

State Support of Reprocessors of the Agroindustrial Complex through the Mechanism of Making VAT.

In the article the mechanism of grants to the milk and meat producers by reprocessors at the cost of value-added tax has been analyzed. Also the efficiency of its usage in the agroindustrial complex has been determined.

Key words: *VAT, the support of agricultural commodity producers, state financial support, direct and indirect budget support, special regulations, grants to the agricultural commodity producers.*

Ланова Марина Іванівна – старший викладач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Кіровоградського інституту комерції.